

EVALUACIJA UPITNIKA VRIJEDNOSTI IZ TEORIJE ŽIVOTNOG STILA

ANITA JANDRIČ¹

Primljeno: 10. prosinac 2006.

Prihvaćeno: 6. lipanj 2007.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 159.9

Polazište na kojemu se temelji ovaj rad je teorija životnog stila koja definira vrijednosti kao opće standarde, ideje i kvalitete koje pojedinac smatra poželjnim ili korisnim (Walters, 1998). Teorija životnog stila klasificira vrijednosti u četiri klastera: klaster socijalnih vrijednosti, radnih vrijednosti, visceralnih vrijednosti i klaster intelektualnih vrijednosti. Svrha rada je evaluacija Upitnika vrijednosti i istovremeno provjera modela vrijednosti prema Teoriji životnog stila, autora Glenna Waltersa. Prvi cilj rada je provjera mjernih karakteristika Upitnika vrijednosti iz teorije životnog stila. Drugi cilj je provjera faktorske strukture Upitnika vrijednosti. Hipoteza rada je da će evaluacija Upitnika vrijednosti potvrditi model vrijednosti predviđen teorijom životnog stila. Rezultati analize metrijskih karakteristika Upitnika pokazuju postojanje zadovoljavajućih metrijskih karakteristika. Međutim, faktorskom analizom utvrđeno je dosta nedostataka u smislu potvrđivanja četiri pretpostavljena klastera vrijednosti: faktori dobiveni ovim istraživanjem ne poklapaju se s faktorima predviđenim Teorijom životnog stila.

Ključne riječi: teorija životnog stila, Upitnik vrijednosti, evaluacija

UVOD

Definiranje pojma vrijednosti nailazi na veći broj problema. Neki autori čak smatraju da vrijednosti nije ni moguće, a niti potrebno definirati jer se radi o „pojmu koji je svima poznatog značenja“ (Pantić, 1977; prema Ajduković, 1989:3). Osim toga, kod nekolicine autora prisutno je i mišljenje da se vrijednosti ne mogu empirijski istražiti. Pa tako Harris (1990:219), izgradnju sustava vrijednosti smatra „gnjusnim udaljavanjem od znanstvenih metoda, koje se s pravom i pod svaku cijenu mora izbjegavati“ (Harris, 1990:219), te smatra da se znanstveno istraživanje ne može primijeniti na ovom području jer se radi o „prosudbi vrijednosti, a sustav vrijednosti je u području uvjerenja za što se ne mogu prikupiti vjerodostojne činjenice“ (Harris, 1990:219).

Bitno je naglasiti da osnovne teškoće u definiranju vrijednosti proizlaze iz dvije činjenice. Prva je teškoća vezana uz univerzalnost pojma vrijednosti koji je prisutan u gotovo svim disciplinama i koji se, kao što navodi Rokeach (1973), nalaze u gotovo svim fenomenima značajnim u izučavanju

i razumijevanju čovjeka.

Druga teškoća vezana je uz ispitivanje dispozicijskih karakteristika socijalnog ponašanja (stavova, uvjerenja, crta ličnosti i interesa), odnosno onih trajnih svojstava pojedinaca koja vrše dinamički utjecaj na uže ili šire segmente njegove aktivnosti (Rot i Havelka, 1973; prema Ajduković, 1989). To je dovelo do određenih problema prilikom definiranja i razgraničavanja vrijednosti od drugih dispozicija što ilustrira uobičajeno gledanje na vrijednosti kao izrazito pozitivne i generalizirane stavove (o odnosu između vrijednosti i stavova biti će više riječi nešto kasnije).

Međutim, Pantić (1973; prema Ajduković, 1989), navodi da ipak postoji više od 110 zadovoljavajućih definicija vrijednosti te navodi i analizira 44 definicije koje su, po njegovom mišljenju, najreprezentativnije definicije vrijednosti naših i stranih filozofa, sociologa i psihologa. Na temelju svoje analize on predlaže jednu, relativno sveobuhvatnu i interdisciplinarnu definiciju vrijednosti. Dakle, prema Pantiću (1973:172; prema Ajduković, 1989) vrijednosti su „relativno stabilne, opće i hijerarhijski organizirane

¹ Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

karakteristike pojedinaca (dispozicije) i grupa (elementi društvene svijesti), formirane međusobnim djelovanjem povijesnih, aktualno-socijalnih i individualnih faktora, koji zbog tako pripisane poželjnosti, usmjeravaju ponašanje svojih nosilaca ka određenim ciljevima“. Ključni pojam ove definicije je *poželjnost*, koja uz općenitost predstavlja „differentiu specificu“ između vrijednosti i drugih dispozicijskih karakteristika ličnosti kao što su potrebe, motivi, stavovi, interesi, uvjerenja i slično. Spomenuti autor dodatno pojašnjava koncept poželjnosti u razumijevanju vrijednosti i navodi da su vrijednosti takve potrebe, stavovi, interesi i druge dispozicije koje su i osobno i društveno poželjne (ali ne i nametnute!), što iza njih stoji individualna, ali i šira društvena zainteresiranost, što su visoko u hijerarhiji strukturalnih elemenata ličnosti - zahvaljujući svojoj poželjnosti i općenitosti. Ipak želje, kao i svijest o „dobrom“, „značajnom“, „važnom“, „potrebnom“ predstavljaju konkretne manifestacije vrijednosti, odnosno njima pripisane poželjnosti.

Carl Rogers (1964; prema Wagner i Sanchez, 2002) navodi 2 tipa vrijednosti. Definira „operativne vrijednosti“ kao „tendenciju svakog živog bića da pokaže svoje preferencije i u pridavanju veće ili manje važnosti pojedinim stvarima i osobama što pokazuje kroz svoje akcije“ (Rogers, 1964:14). S druge strane, definira i „zamišljene vrijednosti“ kao „individualne preferencije koje čovjek pokazuje kroz simbolizirane objekte“. U prvom slučaju preferencije su bihevioralne, a u drugom slučaju one su na konceptualnoj razini.

Rokeach (1979) definira vrijednosti kao trajna vjerovanja koja utječu na izbor određenog načina ponašanja ili ciljnog usmjeravanja egzistencije u odnosu na oprečne načine ponašanja ili usmjeravanja. U skladu s tim, identificira dvije važne funkcije vrijednosti. Jedna od ovih funkcija predstavlja standarde koji rukovode našim ponašanjem. Oni nam pomažu da „procijenimo i prosudimo, da pohvalimo ili bacimo krivicu na sebe ili na druge“ (Rokeach, 1973: 25) Druga funkcija, koju on naziva motivacijskom, tiče se komponente koja izražava naše stremljenje ka stjecanju vrijednosti (npr. težimo da budemo poštteni).

Wagner i Sanchez (2002) razlikuju vrijednosti kao bihevioralne ideale i vrijednosti kao preference za iskustvo. Kao bihevioralni ideali, vrijednosti imaju funkciju prosuđivanja što je dobro, a što je loše. Na primjer, ako je osobi važna vrijednost „voljeti drugoga“, onda ta osoba implicira da je loše povrijediti nekoga namjerno ili čovjeku naštetiti na bilo koji način.

Vrijednosti kao preference za iskustvo imaju ulogu voditi osobu prema situacijama u kojima ona može iskusiti uzbuđenje, relaksaciju, pripadanje, sigurnost, itd. Dok osoba može imati vrijednosti koje su u skladu s aktivnostima (To što se bavim sportom, čini me zdravim.), često je upravo iskustvo u središtu vrijednosti („...ali puno važnije od toga je što se odlično osjećam dok trčim!“).

Vrijednosni sustavi su zapravo motivi, odnosno pretpostavljena stanja unutar osobe koja aktiviraju ponašanje i tjeraju ga prema određenom cilju. Pretpostavljena su zato jer motive ne možemo vidjeti, niti neposredno mjeriti, pa o njima pokušavamo zaključiti na temelju ponašanja (Kimble, 1994; prema Jelić, 2004).

Schwartz (1996; prema Franc, Šakić, Ivičić, 2002) smatra da su vrijednosti temeljna, relativno stabilna vjerovanja, nastala kao rezultat socijalizacije, pod utjecajem individualnog iskustva te društvenih i kulturnih čimbenika, koja, na individualnoj razini, bitno utječu na stavove i ponašanja. Toj definiciji priključuje se i Rohan (2000; prema Franc, Šakić, Ivičić, 2002) koji smatra da bi to trebala biti opća pretpostavka kada se raspravlja o vrijednostima.

Prema mišljenju Bilskyja i Schwartz (1994; prema Jelić, 2004), za različita shvaćanja vrijednosti zajedničko je da su one koncepti ili vjerovanja, da se odnose na poželjna stanja ili ponašanja, da nadilaze specifične situacije, da usmjeravaju izbor i vrednovanje ponašanja ili događanja te da se razlikuju po relativnoj važnosti.

Istraživanja povezanosti sustava vrijednosti i kriminalnog ponašanja

Bitno je za naglasiti da status vrijednosti i vrijednosnih orijentacija nije u socijalnoj patologiji i kriminologiji sistematski dovoljno istraživan, niti

kao potencijalni etiološki faktor nastanka kriminalnog ponašanja, a niti kao popratna manifestacija postojanja ili nastanka takvog ponašanja.

Pretraživajući relevantnu literaturu, uočeno je slijedeće: istraživanja sustava vrijednosti bave se uglavnom hijerarhijom tog sustava, a vrlo su rijetka ona koja pokušavaju na osnovu razlika u sustavima vrijednosti objasniti stavove i ponašanja. Dakle, zbog nedostatka domaće i strane stručne i znanstvene literature o spomenutoj problematici, ovaj rad dati će ograničen prikaz osnovnih spoznaja do kojih se došlo u dosadašnjim istraživanjima.

Pandina i Scheul (1983; prema Peele, 1987) su konstruirali psihosocijalni indeks na kojem adolescenti koji zlorabe alkohol i droge pokazuju visoke rezultate i na kojem velik dio učenika koji umjereno konzumiraju droge ne pokazuju problematične rezultate. Daljnja istraživanja na ovom području ukazala su na najmanje 3 zanimljive i potencijalno povezane dimenzije koje se povezuju s drogama i alkoholom: alijenacija (adolescenti koji zlorabe niz sredstava, više su izolirani iz socijalne mreže i druže se uglavnom s grupama koji odbijaju institucije i druga uključivanja, gdje se očekuju uspjeh i postignuće), odbijanje vrijednosti koje vode ka postignućima i antisocijalna agresivnost (povezanost između antisocijalne impulzivnosti i alkoholizma je više puta utvrđena (Jelić, 2004).

Znanstvena istraživanja ovisnosti snažno se opiru vrijednosnim razmatranjima, pripisujući ih preživjelim religiozno moralnim modelima. Istraživanja vrijednosti u populaciji ovisnika je ograničeno, gotovo ekskluzivno, na istraživanja vrijednosti alkoholičara i ovisnika o drogama koji su u bilo kojem obliku tretmana (Brown i Peterson, 1990; prema Jelić, 2004).

Brojni autori pretpostavili su postojanje povezanosti između vrijednosti i ovisnosti. Johnson (1980; prema Jelić, 2004) smatra da alkoholizam ne može postojati osim ako ne postoji konflikt između vrijednosti i ponašanja onoga koji pije. Maslow (1964; prema Jelić, 2004) uzima alkoholizam i droge kao primjere patologije vrijednosti.

Neki autori naglašavaju ograničene analize vrijednosti alkoholičara. Pa tako, Eckhardt (1967;

prema Jelić, 2004) primjećuje da su priče oporavljenih članova Anonimnih alkoholičara sadržavale promjenu vrijednosti i to od egocentričnih prema etičkima. Maxwell (1984) zaključuje da je za oporavak alkoholičara u osnovi bitna promjena ideja, stavova i vrijednosti. Međutim, Machover, Puzzo i Plumeau (1962; prema Jelić, 2004) ne nalaze značajne promjene u vrijednostima alkoholičara s dvije godine apstinencije.

Studija faktorske analize vrijednosti uličnih ovisnika (Stephens, Levine i Ross, 1976; prema Jelić, 2004) dizajnirana je da opiše vrijednosti subkulture uličnih ovisnika. Hipoteza je bila da će one biti orijentirane u 3 osnovne komponente: obrazac "cool" ponašanja, važnost ponašanja uperenog protiv zakona i ovisnički, antisocijalni kut gledanja. Rezultati indiciraju da vrijednosna struktura centrirana na ulogu uličnog ovisnika zaista i postoji. Ova vrijednosna struktura slična je vrijednosnom sustavu delinkventne subkulture.

Andersen i Berg (1997) bavili su se proučavanjem međusobnih veza između ovisnika koji su završili rehabilitacijski tretman i seta socijalnih životnih vrijednosti. Pronašlo se da nije bilo značajnih promjene u vrijednosnom sustavu u periodu od 6 mjeseci tretmana, te se zaključuje da to može biti povezano s kratkoćom vremena. Ovi autori smatraju da promjena životnih stilova u potpunosti, napuštanje jednog cijelog seta vrijednosti, vjerojatno zahtjeva godine.

Petrović (1973) grupira ispitivane vrijednosne orijentacije u dvije grupe: utilitarističko-hedonistička orijentacija u kojoj izdvaja utilitarističku (novac, bogatstvo, lutrija) i hedonističku komponentu (konjak, kavana, lakomislenost, neozbiljnost) i samoaktualizirajuća orijentacija u kojoj izdvaja sentimentalnu (ljubav, nježnost, iskrenost), radno-spoznajnu (škola, znanje, upornost) i moralno-altruističku komponentu (pouzdanost, nesebičnost, povjerenje). Na uzorku od 174 maloljetna delinkventa, autorica je utvrdila izraženiju hedonističku orijentaciju kod eksperimentalne skupine, dok je kod kontrolne skupine više bila istaknuta samoaktualizacijska orijentacija, odnosno radno-spoznajne vrijednosti.

Ajdković (1989) u svojem ispitivanju vrijed-

nosnog sustava maloljetnih delinkvenata definira četiri vrste strukture vrijednosti: radne vrijednosti, vrijednosti psihofizičkog i socijalnog integriteta, vrijednosti slobodnog vremena te vrijednosti socijalističkog samoupravnog društva. Rezultati pokazuju povezanost između društveno neprihvatljivog ponašanja i diferenciranja vrijednosti u društveno nepoželjnom smjeru, iako vrijednosne orijentacije delinkventne i nedelinkventne (kontrolne) skupine nisu dijametralno suprotne. Maloljetnici u institucionalnom tretmanu pridaju ispodprosječnu važnost društveno poželjnim vrijednostima, a također je ispodprosječno očekivanje njihove realizacije.

Knezović i sur. (1989) proveli su ispitivanje o vrijednosnom sustavu osuđenih osoba na uzorku od 982 osuđene osobe. Pretpostavili su postojanje pet vrijednosnih orijentacija: samoaktualizacijsku (koja obuhvaća *Korištenje sposobnosti*, dakle znanja i vještine i *Postignuće* - zadovoljstvo što uloženi napor rezultira u nečem vidljivom i vrijednom), socijalnu (obuhvaća *Socijalnu interakciju* - mogućnost kontaktiranja s drugim ljudima i *Raznolikost* - promjenu i raznovrsnost u životu i radu), utilitarističku vrijednosnu orijentaciju (koja obuhvaća *Napredovanje*, *Ekonomsko obezbjeđenje* i *Prestizž* - socijalni, ekonomski ili profesionalni status koji izaziva poštovanje, divljenje i priznanje), avanturističku (obuhvaća *Fizičku aktivnost* i *Rizik* - izazov opasnosti, osjećaj uzbuđenja pri neizvjesnim i smionim akcijama bilo koje vrste) i individualnu vrijednosnu orijentaciju (obuhvaća *Samostalnost* - nezavisnost u djelovanju, rješavanju problema i donošenju odluka i *Životni stil* - sloboda da se radi i živi prema vlastitim idejama, željama i standardima). Rezultati istraživanja ukazuju na značajnu povezanost socio-patoloških obilježja sa sustavom radnih vrijednosti, dok je njihova veza s kriminološkim i penološkim karakteristikama ispitanika znatno manja. Dakle, ne postoji povezanost između važnosti koja se pridaje različitim vrijednostima s jedne strane i vrste kaznenog djela, izrečenih mjera sigurnosti, ranije ukupne zatvorske kazne i vremenske udaljenosti posljednje zatvorske kazne. Prema autorima, ovi rezultati sugeriraju pomisao da navedene penološke mjere imaju slabe ili nikakve efekte na sustav

radnih vrijednosti. Uz prisutnost socio-patoloških pojava, međutim, karakteristično je izraženije vrednovanje individualističkih i avanturističkih vrijednosti, uz istovremeno pridavanje manjeg značaja utilitarističkim, samoaktualizacijskim i vrijednostima socijalne orijentacije.

Od navedenih rezultata ponešto se razlikuju rezultati Žižak (1989), koja je na uzorku od 406 osuđenih osoba na izdržavanju kazne u Kaznionici u Lepoglavi utvrdila pet vrijednosnih usmjerenja: konformističko-konvencionalno vrijednosno usmjerenje, avanturističko-hedonističkog vrijednosno usmjerenje, razumska usmjerenost (usmjerenost ka razboritosti i mudrosti), usmjerenost na mir i sigurnost, usmjerenost na druge ljude (humanističke vrijednosti). Autorica zaključuje da rezultati ukazuju na poželjnu strukturu vrijednosnog sustava osuđenih osoba, no ostavlja otvoreno pitanje koliko se radi o stvarnom, a koliko o deklarativnom prihvaćanju vrijednosti i koliko je kod ispitanika bila prisutna želja da se prikažu u što boljem svjetlu.

Istraživanje Centra za prevenciju ovisnosti Grada Zagreba (Galić, 2002) u fokus je stavilo vrijednosni sustav konzumenata droga. Na samom vrhu vrijednosnog sustava konzumenata droga nalaze se hedonističke vrijednosti, vrijednosti osobne promocije (biti opušten, uživati, imati dobar seksualni život, biti snažan, moćan, ići na tulum, biti poseban), dok u populaciji osoba koje nisu probale droge dominiraju altruističke, prosocijalne vrijednosti (biti zdrav, imati skladnu obitelj, biti voljen, imati čistu savjest i sl.).

Jelić (2004) je na uzorku od 100 punoljetnih ispitanika koji su se tijekom 2001. i 2002. godine nalazili na liječenju na Odjelu za ovisnosti Psihijatrijske bolnice Vrapče u Zagrebu provela regresijsku analizu pomoću koje je ispitala povezanost između stupnja kriminogenih rizika i potreba i sustava vrijednosti. Kriterijske varijable bile su subskale upitnika LSI-R i sumarni rezultat, a prediktorske varijable Upitnika vrijednosti iz teorije životnog stila. Iako većina povezanosti nije statistički značajna, treba izdvojiti klaster socijalnih vrijednosti koji daje najveći doprinos u predviđanju stupnja kriminogenih rizika i potreba (više kriminogenih faktora znači lošije socijalne

vrijednosti), dok je subskala intelektualnih vrijednosti na granici značajnosti.

Vrijednosti s aspekta teorije životnog stila

Vrijednosti su, prema teoriji životnog stila (Walters, 1998), opći standardi, ideje i kvalitete koje pojedinac smatra poželjnim ili korisnim, dok su pravila običaji, upute i prakse koje podržavaju te vrijednosti.

Prioriteti su bihevioralne aplikacije tih pravila i odražavaju utjecaj vrijednosti i pravila na proces odlučivanja pojedinca. Ispitujući klijentove prioritete, smatra Walters (2000b), terapeut je u položaju da dublje razumije vrijednosti i pravila na kojima je zasnovan život pojedinca. Idealno, vrijednosti bi trebale dati opći ton čovjekovom životu, a pravila se tada kreiraju kako bi podržala i ostvarila te vrijednosti. Bihevioralni prioriteti izviru iz pravila i usmjeravaju pojedinca prema aktivnostima koje se podudaraju s njegovim sustavom vrijednosti.

Kriminalni životni stil i životni stil ovisnosti, međutim, remeti uobičajeni proces preuređujući čovjekove prioritete i dajući mu alternativna pravila što u konačnici dovodi do sve većeg približavanja visceralnim vrijednostima te stvaranju neravnoteže između klastera vrijednosti. Bitno je napomenuti da je to tako polagan, neprimjetan proces da pojedinac nije svjestan promjena koje se događaju postupno (Walters, 1990).

Teorija životnog stila postulira *četiri primarna klastera vrijednosti*: klaster socijalnih vrijednosti, radnih vrijednosti, visceralnih vrijednosti i klaster intelektualnih vrijednosti (Walters, 1998).

Klaster socijalnih vrijednosti - reflektira percipirane vrijednosti interpersonalnih odnosa (obitelj, prijatelji) i teme (dijeljenje, ljubav).

Klaster radnih vrijednosti - procjenjuje vrijednosti poštenog rada i postignuća i predstavlja prioritete kao što su rad, produktivnost i postignuće.

Klaster visceralnih vrijednosti - mjeri težnju ka senzornim iskustvima (zadovoljstvo, uzbudjenje) i neposrednom gratifikacijom (seks, moć); to je često dominantni klaster vrijednosti kod osoba podređenih životnom stilu, iako bi poricanje ovog

aspekta ljudskog iskustva bilo isto tako štetno kao i njegova dominacija (Walters, 2000a)

Klaster intelektualnih vrijednosti - reflektira interes za edukaciju, istinu i znanje

Od posebne je važnosti utvrditi u kojoj je mjeri sustav vrijednosti počinitelja kaznenog djela povezan s kriminalnim ponašanjima, odnosno prisutnošću kriminogenih čimbenika. Teorija životnog stila pretpostavlja da se ovisnički i kriminalni životni stil s protekom vremena sve više približavaju jedan drugome, odnosno počinju sličiti (Walters, 1996). To, između ostalog, implicira da se ovisnici tijekom vremena sve više udaljavaju od prosocijalnih sustava vrijednosti i ponašanja te se povećavaju izgledi da će ući u kriminalne krugove.

Ravnoteža između klastera vrijednosti je ključ za zdrav sustav vrijednosti, smatra Walters (2000a, 2000b). U nekim slučajevima, sam čin pojašnjenja nečijih vrijednosti i opservacija neuravnotežene konfiguracije prioriteta (koja obično karakterizira životni stil droge ili kriminala) ili nekongruentnosti između trenutačnih prioriteta i budućeg ideala, dovoljni su da potaknu osobu na ujednačavanje svojih vrijednosti i prioriteta. To, naravno, pretpostavlja da pojedinac ima čvrst sustav vrijednosti koji je poremećen njegovim korištenjem droge. Neki osuđenici, međutim, a posebno oni koji počnu rano koristiti droge nemaju određene fundamentalne vrijednosne vještine (Walters, 2000).

Problemi se pojavljuju kad dominira jedan ili više klastera. Osoba koja je preokupirana životnim stilom droge ili kriminala često ima dominantan visceralan klaster.

Svrha rada

Svrha rada je evaluacija Uпитnika vrijednosti i istovremeno provjera modela vrijednosti prema teoriji životnog stila, autora Glenna Waltersa.

Ciljevi rada

Prvi cilj rada je provjera mjernih karakteristika Uпитnika vrijednosti iz teorije životnog stila. Drugi cilj je provjera faktorske strukture spomenutog Uпитnika.

Bitno je naglasiti da do sada ne postoje istraživanja koja su se bavila ispitivanjem faktor-ske strukture i analizom mjernih karakteristika Upitnika vrijednosti iz teorije životnog stila.

Hipoteza rada

H1 = Evaluacija Upitnika vrijednosti će potvrditi model vrijednosti predviđen teorijom životnog stila.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Ispitivanje je provedeno na uzorku ispitanika od 399 muških pravomoćno osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u dobi od 19 do 60 godina, (M= 31,8, SD= 8,22) koji su u razdoblju od ožujka 2004. do lipnja 2005. prošli kroz Odjel za dijagnostiku i programiranje tretmana u Zatvoru u Zagrebu.

Ispitanici su u najvećem postotku (28%) osuđeni za kazneno djelo iz članka 173. KZ-a (zlouporaba opojnih droga), zatim za kazneno djelo iz članka 217. KZ-a (teška krađa) i to u 19% slučajeva, te za kaznena djela razbojništva, čl.218. KZ-a (11%), prijevare, čl. 224. KZ-a (8%) i ubojstva, čl.90. KZ-a (7%). Sva ostala kaznena djela zastupljena su u znatno manjim postocima.

Uzorak varijabli

Podaci o sustavu vrijednosti ispitanika prikupljeni su uz pomoć Upitnika vrijednosti, autora Glenna Waltersa (1998). Upitnik je strukturiran od 20 čestica koje opisuju vrijednosti (obitelj, posao, seks, znanje, dijeljenje, majstorstvo, zadovoljstvo, obrazovanje, prijatelji, produktivnost, uzbuđenje, istina, ljubav, sposobnost, hrana, shvaćanje (uvid), lojalnost, postignuće, moć, mudrost) grupiranih u četiri klastera: *klaster socijalnih vrijednosti* - reflektira percipirane vrijednosti interpersonalnih odnosa (obitelj, prijatelji, dijeljenje, ljubav, lojalnost); *klaster radnih vrijednosti* - procjenjuje vrijednosti poštenog rada i postignuća (produktivnost, postignuće, posao, majstorstvo, sposobnost); *klaster visceralnih vrijednosti* - mjeri težnju ka senzornim iskustvima i

neposrednom gratifikacijom (zadovoljstvo, uzbuđenje, seks, moć, hrana); *klaster intelektualnih vrijednosti* - reflektira interes za edukaciju, istinu i znanje (istina, znanje, obrazovanje, shvaćanje, mudrost).

S obzirom da upitnik procjenjuje prošle, sadašnje i buduće vrijednosti, bitno je naglasiti da se za potrebe ovoga istraživanja procjenjivalo samo sadašnje stanje.

Ispitanici procjenjuju važnost svake zadane vrijednosti na skali od 0 do 3, pri čemu 0 označava pridavanje nikakve važnosti ponuđenoj čestici, 1 označava pridavanje niske važnosti, 2 pridavanje srednje važnosti, a 3 pridavanje visoke važnosti ponuđenoj čestici.

Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni deskriptivnom analizom (frekvencije odgovora), analizom mjernih karakteristika sadržanom u programu rtt7, koji je dio programskog paketa IR, te analizom glavnih komponenti sadržanom u programu SPSS for Windows 10.0.

U komponentnoj analizi, primijenjena je konfirmativna metoda, pri čemu su zadane četiri glavne komponente, te eksplorativna metoda, uz upotrebu Guttman-Keiserovog kriterija ekstrakcije. Obje su analize ekstrahirale isti broj komponenti, te nisu odvojeno interpretirane.

Inicijalna solucija komponenti rotirana je metodom kose i ortogonalne VARIMAX rotacije.

Način provođenja ispitivanja

Ispitivanje je provedeno u Odjelu za dijagnostiku i programiranje tretmana u Zatvoru u Zagrebu, a provela su ga dva, za to obučena, djelatnika, individualnom primjenom Upitnika vrijednosti.

REZULTATI

Frekvencije odgovora

Kako je vidljivo iz Tablice 1, većina ispitanika visoko cijeni ponuđene vrijednosti (uglavnom ih vrednuju "ocjenama" 2 i 3).

Tablica 1: Frekvencije odgovora

VRIJEDNOST	00 %	1,00 %	2,00 %	3,00 %	UKUPNO
obitelj	21 5,3	22 5,5	701 7,5	286 71,7	399 100,0
posao	31 7,8	25 6,3	98 24,6	245 61,4	399 100,0
seks	61 15,3	27 6,8	82 20,6	229 57,4	399 100,0
znanje	11 2,8	17 4,3	158 39,6	213 53,3	399 100,0
dijeljenje	29 7,3	37 9,3	165 41,4	168 42,1	399 100,0
majstorstvo	24 6,0	35 8,8	125 31,3	215 53,9	399 100,0
zadovoljstvo	40 10,0	42 10,5	147 36,9	170 42,6	399 100,0
obrazovanje	18 4,5	4 10,3	182 45,6	158 39,6	399 100,0
prijatelji	41 10,3	40 10,0	112 28,1	206 51,6	399 100,0
produktivnost	49 12,3	38 9,5	102 25,6	210 52,6	399 100,0
uzbuđenje	46 11,5	63 15,8	175 43,9	115 28,8	399 100,0
istina	18 4,5	10 2,5	101 25,3	270 67,7	399 100,0
ljubav	22 5,5	17 4,3	63 15,8	297 74,4	399 100,0
sposobnost	17 4,3	12 3,0	125 31,3	245 61,4	399 100,0
hrana	25 6,3	47 11,8	163 40,9	164 41,1	399 100,0
shvaćanje (uvid)	9 2,3	14 3,5	150 37,6	226 56,6	399 100,0
lojalnost	23 5,8	14 3,5	97 24,3	265 66,4	399 100,0
postignuće	38 9,5	41 10,3	142 35,6	178 44,6	399 100,0
moć	60 15,0	88 22,1	163 40,9	88 22,1	399 100,0
mudrost	15 3,8	33 8,3	154 38,6	197 49,4	399 100,0

S obzirom da se radi o društveno prihvatljivim vrijednostima, nije za očekivati da ljudi koji krše zakone/društvena pravila realno visoko cijene te vrijednosti primjerice, obitelj, posao, marljivi-

vost, produktivnost i druge. Prema tome, vrlo je vjerojatno da ispitanici daju društveno poželjne odgovore, ali isto tako je moguće da oni, znajući dobro što je poželjno cijiniti, a što ne, zapravo

verbalno teže poželjnim vrijednostima, ali ih u životu ne mogu slijediti iz niza razloga.

Dakle, njihovo ponašanje nije u skladu s iska-

zanim sustavom vrijednosti odnosno njihova percepcija sebe i svojeg ponašanja nije u dovoljnoj mjeri osviještena.

Tablica 2: Mjerne karakteristike upitnika vrijednosti: pouzdanost, homogenost, reprezentativnost

Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti	0.920
Ocjena donje granice pouzdanosti	0.845
Donja granica pouzdanosti pod image modelom	0.846
Gornja granica pouzdanosti pod image modelom	0.994
Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti	0.909
Donja granica pouzdanosti pod mirror image modelom	0.746
Gornja granica pouzdanosti pod mirror image modelom	0.981
Standardna mjera pouzdanosti Rtt	0.908
Standardna mjera homogenosti	0.330
Homogenost kao svojstvena vrijednost image matrice kovarijanci	0.785
Koeficijent reprezentativnosti testa	0.864

Tablica 3: Analiza koeficijenata pojedinih čestica (reprezentativnost, homogenost, valjanost, diskriminativnost)

	Reprezentativnost	Mjere homogenosti	Valjanost	Diskriminativnost
1. obitelj	0.819	0.479	0.530	0.542
2. posao	0.887	0.572	0.611	0.608
3. seks	0.861	0.550	0.599	0.601
4. znanje	0.863	0.551	0.599	0.595
5. dijeljenje	0.826	0.519	0.572	0.574
6. majstorstvo	0.901	0.621	0.669	0.659
7. zadovoljstvo	0.900	0.609	0.659	0.652
8. obrazovanje	0.881	0.593	0.646	0.640
9. prijatelji	0.802	0.487	0.540	0.548
10. produktivnost	0.924	0.659	0.701	0.689
11. uzbuđenje	0.856	0.543	0.594	0.593
12. istina	0.847	0.525	0.577	0.584
13. ljubav	0.824	0.492	0.544	0.556
14. sposobnost	0.894	0.614	0.666	0.658
15. hrana	0.794	0.473	0.524	0.532
16. shvaćanje (uvid)	0.825	0.508	0.561	0.567
17. lojalnost	0.822	0.486	0.537	0.548
18. postignuće	0.932	0.684	0.731	0.721
19. moć	0.844	0.516	0.561	0.561
20. mudrost	0.884	0.580	0.630	0.625

Analiza mjernih karakteristika Upitnika vrijednosti: pouzdanost, homogenost, reprezentativnost, diskriminativnost

Mjerne karakteristike upitnika vrijednosti pokazale su sljedeće:

Upitnik ima vrlo zadovoljavajuću pouzdanost po svim mjerenim modelima, kao i standardnu mjeru pouzdanosti rtt, što znači da se varijable mogu sumirati. Također, zadovoljavajući su i koeficijenti reprezentativnosti, te homogenosti. S obzirom na ove karakteristike, upitnik se može primijeniti.

Isto je pokazala i analiza koeficijenata pojedinih čestica. Svi koeficijenti reprezentativnosti, homogenosti, diskriminativnosti i valjanosti su zadovoljavajućih visina, i nema opravdanja za izbacivanje bilo koje varijable.

Faktorska analiza upitnika vrijednosti

U faktorskoj analizi upitnika vrijednosti primijenjena je metoda glavnih komponenti. Upotrijebljena je konfirmativna i eksplorativna metoda ekstrakcije faktora. Kako Teorija životnog stila (Walters, 1998) predviđa postojanje četiri klastera vrijednosti, kod konfirmativne metode zadane su unaprijed četiri glavne komponente. Kod eksplorativne metode primijenjen je Guttman-Keiseov kriterij ekstrakcije, koji uzima u obzir sve glavne komponente čiji je karakteristični korijen veći od 1. Kako je ovaj kriterij također ekstrahirao četiri faktora, nije bilo potrebno raditi dvije odvojene interpretacije.

Ekstrahirane glavne komponente rotirane su u kosu oblimin i ortogonalnu varimax poziciju, te su obje solucije interpretirane i uspoređene.

Tablica 4 pokazuje da četiri ekstrahirane glav-

ne komponente objašnjavaju ukulno 55,99% varijance cijelog skupa varijabli. Prva glavna komponenta pri tome objašnjava najveći postotak, oko 39%, dok su ostale znatno slabije.

Inicijalna solucija komponentne analize pokazala je postojanje jake generalne komponente na koju se projiciraju sve varijable upitnika.

Kako ovakav rezultat ne daje detaljniji uvid u strukturu sustava vrijednosti ispitanika, glavne komponente dobivene inicijalnom solucijom rotirane su u kosu i ortogonalnu poziciju.

Ortogonalna rotacija

Ortogonalna rotacija faktora (tablica 6) pokazala je sljedeće:

Prvi faktor definiraju varijable znanje, dijeljenje, majstorstvo, obrazovanje, sposobnost, shvaćanje (uvid) i mudrost. Prema Waltersovoj teoriji (1996, 1998), neke od navedenih varijabli pripadaju intelektualnom klasteru vrijednosti (znanje, obrazovanje, shvaćanje, mudrost), neke radnom klasteru (majstorstvo, sposobnost), jedna varijabla (dijeljenje) pripada klasteru socijalnih vrijednosti. Imajući na umu neka od (malobrojnih) istraživanja vrijednosti ovaj faktor dao bi se, u nekoj mjeri, usporediti s *vrijednostima samoaktualizacije* koje je dobila Petrović (1973), a koje obuhvaćaju humanističku, radno-spoznajnu i moralno-altruističku komponentu i sa *Samoaktualizacijskom vrijednosnom komponentom* koju predviđaju Knezović i sur. (1989), a koja podrazumijeva varijablu Korištenje sposobnosti - znanja i vještine i varijablu Postignuće.

Prema podjeli Allporta, Vernona i Lindseya (1960; prema Ajduković, 1989), dobiveni faktor

Tablica 4: Svojsvene vrijednosti ekstrahiranih glavnih komponenti i postoci objašnjene varijance

Glavna komponenta	Svojsvene vrijednosti (Karakteristični korijen)	% Varijance	Kumulativni %
1	7,619	38,095	38,095
2	1,295	6,476	44,570
3	1,173	5,866	50,436
4	1,111	5,557	55,993

Tablica 5: Inicijalna solucija

	Inicijalna solucija			
	1	2	3	4
1. obitelj	,538	,336	-,119	-,366
2. posao	,621	,0056	-,291	-,473
3. seks	,606	,0086	,145	-,420
4. znanje	,607	-,00511	-,487	,138
5. dijeljenje	,571	,00616	-,227	-,00457
6. majstorstvo	,676	-,156	-,278	,00380
7. zadovoljstvo	,674	-,363	,123	-,00888
8. obrazovanje	,652	,00171	-,168	,154
9. prijatelji	,557	,00146	,326	-00973
10. produktivnost	,694	-,216	-,00750	-,283
11. uzbuđenje	,614	-,246	,305	-,00668
12. istina	,615	,461	,00746	,00732
13. ljubav	,590	,471	,216	-,00257
14. sposobnost	,679	-,142	-,171	,168
15. hrana	,532	-,138	,374	,233
16. shvaćanje (uvid)	,564	,177	-,106	,374
17. lojalnost	,558	,521	,223	,146
18. postignuće	,744	-,00764	,132	,00412
19. moć	,573	-,324	,319	,116
20. mudrost	,629	-,120	-,195	,406

Tablica 6: Ortogonalna Varimax rotacija faktora

	Koeficijenti			
	FAC1	2	3	4
1. obitelj	,146	,00306	,416	,595
2. posao	,288	,109	,147	,762
3. seks	0,053	,460	,166	,575
4. znanje	,729	,00500	,008253	,292
5. dijeljenje	,435	,133	,215	,359
6. majstorstvo	,602	,276	,00744	,340
7. zadovoljstvo	,315	,639	,00746	,318
8. obrazovanje	,553	,245	,261	,207
9. prijatelji	0,0061	,507	,336	,230
10. produktivnost	,331	,438	,00475	,557
11. uzbuđenje	,161	,662	,140	,224
12. istina	,274	,146	,681	,206
13. ljubav	,119	,216	,708	,236
14. sposobnost	,601	,343	,141	,201
15. hrana	,208	,615	,263	-,00817
16. shvaćanje (uvid)	,553	,160	,410	-,00302
17. lojalnost	,177	,181	,764	,00774
18. postignuće	,374	,536	,299	,249
19. moć	,233	,696	,00894	,00437
20. mudrost	,706	,295	,166	-,00143

sliči njihovoj kategoriji *teoretskih vrijednosti* u koju ubrajaju, istinu, znanje, shvaćanje i mudrost. Buđanovac (1991) spominje *faktor intelektualnih kvaliteta*, koji je dosta sličan faktoru dobivenom u ovom istraživanju.

Drugi faktor definiran je varijablama zadovoljstvo, prijatelji, uzbuđenje, hrana, postignuće i moć. Prema Waltersovoj teoriji (1998), većina varijabli pripada visceralnom klasteru vrijednosti (zadovoljstvo, uzbuđenje, hrana, moć), jedna od njih pripada radnom klasteru (postignuće), a jedna socijalnom klasteru vrijednosti (prijatelji). Ovaj faktor dao bi se usporediti s Petrovićevom (1973) *utilitarističko-hedonističkom vrijednosnom orijentacijom* i sa *avanturističko-hedonističkim vrijednosnim usmjerenjem* koje je utvrdila Žižak (1989).

Treći faktor definiraju varijable istina, ljubav i lojalnost. Dvije varijable pripadaju socijalnom klasteru vrijednosti (ljubav i lojalnost), a jedna intelektualnom (istina), prema teoriji životnog stila (Walters, 1998). Ovaj faktor je sličan *sentimentalnoj i moralno-altruističkoj komponenti* koju je dobila Petrović (1973), a koje pripadaju samoaktualizacijskoj vrijednosnoj orijentaciji.

Maslow (1970; prema Wagner i Sancez, 2002) je ovakav tip vrijednosti nazvao *višim vrijednostima* (vrijednostima rasta, samoaktualizacije, odnosno tzv. B-vrijednostima). Dobiveni faktor također sliči *faktoru usmjerenosti ka idealnim vrijednostima* prema istraživanju koje je proveo Buđanovac (1991).

Četvrti faktor opisuju varijable obitelj, posao, seks i produktivnost. Prema modelu Waltersa (1998), neke od njih pripadaju radnom klasteru (posao, produktivnost), jedna visceralnom (seks), a jedna varijabla pripada klasteru socijalnih vrijednosti (obitelj). Ovaj faktor mogao bi se usporediti s *faktorom konformizma* iz istraživanja koje je proveo Buđanovac (1991) i s *konformističko-konvencionalnim vrijednosnim usmjerenjem* koje je utvrdila Žižak (1989).

Kosa oblamin rotacija

Iz tablica 7 i 8 vidljivo je sljedeće: prvi faktor definiran je varijablama znanje, dijeljenje, majstorstvo, obrazovanje, sposobnost, shvaćanje (uvid) i mudrost. On je isti kao i kod ortogonalne rotacije i mogli bi ga nazvati *vrijednostima samoaktualizacije*.

Tablica 7: Koeficijent sklopa

	Matrica sklopa			
	1	2	3	4
1. obitelj	,00728	,415	-,00800	-,530
2. posao	,259	,00804	,00117	-,693
3. seks	-,00868	,00921	,467	-,493
4. znanje	,807	-,00380	-,129	-,147
5. dijeljenje	,425	,140	,00099	-,243
6. majstorstvo	,610	-,00611	,156	-,189
7. zadovoljstvo	,211	-,142	,644	-,175
8. obrazovanje	,533	,160	,109	-,00450
9. prijatelji	-,105	,281	,506	-,114
10. produktivnost	,259	-,00778	,399	-,439
11. uzbuđenje	,00078	,00274	,689	-,00889
12. istina	,163	,681	-,00033	-,00636
13. ljubav	-,00375	,724	,106	-,111
14. sposobnost	,587	,00068	,227	-,00298
15. hrana	,00620	,171	,617	,238
16. shvaćanje (uvid)	,534	,344	-,00019	,201
17. lojalnost	,00323	,787	,00505	,00633
18. postignuće	,254	,187	,473	-,00754
19. moć	,00980	-,00394	,725	,108
20. mudrost	,721	,00310	,153	,205

Tablica 8: Koeficijenti strukture

	Matrica strukture			
	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4
1. obitelj	,342	,523	,237	-,617
2. posao	,483	,330	,330	-,782
3. seks	,301	,334	,581	-,601
4. znanje	,772	,262	,269	-,327
5. dijeljenje	,551	,361	,319	-,390
6. majstorstvo	,710	,276	,463	-,379
7. zadovoljstvo	,502	,218	,731	-,358
8. obrazovanje	,659	,420	,428	-,249
9. prijatelji	,272	,452	,589	-,266
10. produktivnost	,533	,264	,596	-,590
11. uzbuđenje	,364	,306	,725	-,264
12. istina	,446	,757	,342	-,248
13. ljubav	,326	,771	,385	-,276
14. sposobnost	,704	,329	,511	-,245
15. hrana	,352	,376	,652	,00369
16. shvaćanje (uvid)	,614	,511	,327	-00001
17. lojalnost	,348	,805	,344	-,120
18. postignuće	,569	,479	,680	-,297
19. moć	,391	,248	,730	-00864
20. mudrost	,749	,330	,451	-00335

Drugi faktor opisuju varijable istina, ljubav i lojalnost i on odgovara trećem faktoru u ortogonalnoj soluciji. Prema varijablama koje ga definiraju, može se reći da je to *faktor usmjerenosti ka idealnim (višim) vrijednostima*.

Treći faktor definiraju varijable seks, zadovoljstvo, prijatelji, produktivnost, uzbuđenje, hrana, postignuće i moć. Treći faktor u kosoj soluciji razlikuje se od drugoga u ortogonalnoj u tome što u drugi faktor u ortogonalnoj soluciji ne obuhvaća varijable seks i produktivnost.

Prema tome, i za ovaj faktor može se reći da je prilično sličan faktoru ortogonalne rotacije i mogli bi ga nazvati *avanturističko-hedonističkim vrijednosnim usmjerenjem*.

Četvrti faktor definiran je varijablama obitelj, posao, seks i produktivnost i identičan je četvrtom faktoru u ortogonalnoj rotaciji. On bi, s obzirom na neke od varijabli koje ga definiraju, odgovarao *konformističko-konvencionalnom vrijednosnom usmjerenju*.

U tablici 9 prikazane su korelacije između ovako rotiranih faktora. Vidljivo je da je četvrti faktor u negativnoj korelaciji s ostala tri, dok

najveća korelacija postoji između prvog i trećeg faktora.

Glavni zaključak bio bi da su faktori u obje solucije prilično slični, tj., ukoliko primijetimo da se varijable u kojima postoji razlika u kosoj soluciji zapravo projiciraju na dva faktora, a u ortogonalnoj ne, mogli bismo reći da se radi o gotovo identičnim faktorima.

Prema modelu Waltersa klasteri, kao što je već navedeno, predstavljaju socijalne vrijednosti (obitelj, prijatelji, dijeljenje, ljubav, lojalnost), radne vrijednosti (produktivnost, postignuće, posao, majstorstvo, sposobnost), intelektualne vrijednosti (istina, znanje, obrazovanje, shvaćanje, mudrost), te visceralne (hedonističke) vrijednosti (zadovoljstvo, uzbuđenje, seks, moć, hrana).

Tablica 9: Korelacije između faktora

Faktor	1	2	3	4
1		,394	,466	-,271
2			,374	-,207
3				-,242
4				

Četiri ekstrahirana faktora, međutim, razlikuju se od ovoga modela: prvi faktor obuhvaća znanje, dijeljenje, majstorstvo, obrazovanje, sposobnost, shvaćanje (uvid) i mudrost; drugi faktor obuhvaća zadovoljstvo, prijatelji, uzbuđenje, hrana, postignuće i moć; treći faktor definiraju istina, ljubav i lojalnost, a četvrti faktor obitelj, posao, seks i produktivnost.

DISKUSIJA

Dobivene faktorske strukture razlikuju se od onih predviđenih teorijom životnog stila, i to prilično. Naime, svi klasteri predviđeni teorijom Glenna Waltersa, raspoređeni su po četiri faktora, ali niti jedan se nije jasno izdvojio. Analiza metrijskih karakteristika pokazala je zadovoljavajuće karakteristike, ali upitnika u cjelini. No, to ne znači da upitnik mjeri pretpostavljene faktore. Iz svega navedenog, može se zaključiti sljedeće: navedeni rezultati faktorske analize pokazuju da je struktura predmeta mjerenja drugačija no što je pretpostavljeno teorijom.

Kao što je već ranije navedeno, faktori nisu dovoljno jasno definirani i moguće je neke od njih usporediti s faktorima nekih drugih istraživanja (Buđanovac, 1991, Žižak, 1989, Petrović, 1973, Maslow, 1970; prema Wagner i Sancez, 2002, Allport, Vernon i Lindsey, 1960; prema Ajduković, 1989, Knezović i sur., 1989).

Za sada, ovo istraživanje je doprinos tvrdnji da treba reorganizirati ispitivani model sustava vrijednosti. Dobiveni rezultati ne sugeriraju jasno koji bi sadržaji novih klastera trebali biti, te je potrebno daljnje ispitivanje.

Kako upitnik nije konstruiran na osnovu psihometrijskih metoda, već empirijski, ovakvi rezultati bili su očekivani. Nužno je rekonstruirati upitnik na način da se svaki vrijednosni klaster proširi novim česticama kako bi se potencijalno dobila jasnija faktorska struktura, te da se ponove analize mjernih karakteristika pojedinih subskala (4 subskale), te novim faktorskim analizama provjeri hoće li se pojaviti pretpostavljeni faktori.

Osim toga, ne treba zanemariti pitanje socijalne poželjnosti odgovaranja, koja može iskriviti rezultate. Naime, ispitanici, iako anonimni, u zatvorskim uvjetima uvijek su skloniji davanju

poželjnih odgovora (Knezović i sur., 1989, Žižak, 1989), što u ovom slučaju znači pomak svih rezultata prema višim vrijednostima i dovodi do nepravilnih distribucija rezultata na varijablama, te može utjecati na konačne rezultate (dolazi do pogrešaka u korelacijama što, u konačnici, rezultira greškama u faktorskoj analizi).

Nažalost, taj je problem prisutan u svim istraživanjima, a posebice kada je riječ zatvorskoj populaciji te je potrebno to imati na umu kod interpretacije rezultata. Isto tako, kao što je već ranije spomenuto, treba uzeti u obzir i iskrivljenu percepciju ispitanika u vezi svoga ponašanja te nesrazmjer između ponašanja i iskazanih vrijednosti.

Bitnim se čini napomenuti da Waltersovom modelu vrijednosti nedostaju određene vrijednosne orijentacije koje su se pokazale visoko vrednovanim u drugim istraživanjima (npr. Knezović i sur., 1989, Buđanovac, 1991, Žižak, 1989). To su, primjerice, avanturističke vrijednosti, individualne, neke opće ljudske vrijednosti poput slobode, mira, jednakosti i slično.

ZAKLJUČAK

Analiza mjernih karakteristika Upitnika vrijednosti proizašlog iz teorije životnog stila, autora Glenna Waltersa, pokazala je da su mjerne karakteristike generalno dobre. Međutim, faktorskom analizom utvrđeno je dosta nedostataka u smislu potvrđivanja četiri pretpostavljena klastera vrijednosti: faktori dobiveni ovim istraživanjem ne poklapaju se s faktorima predviđenim Teorijom životnog stila. Iz tog razloga, sugerira se nadopunjavanje upitnika novim česticama ili provođenje ispitivanja sustava vrijednosti na drugačiji način (možda bi ispitivanje upotrebom semantičkog diferencijala dalo bolje rezultate jer se "zaobilazi" objektivni opis pojma odnosno ne ide se na razumijevanje značenja određenog pojma, nego se mjeri konotativno značenje pojmova - osjećanje i doživljavanje vezano uz pojam te bi se možda na taj način ublažila sklonost davanja socijalno poželjnih odgovora).

Dakle, generalni zaključak bio bi da ovaj model sustava vrijednosti treba znatno jaču znanstvenu evaluaciju.

Literatura

1. Ajduković, M. (1989). Vrijednosne orijentacije maloljetnih delinkvenata. Zagreb: Narodne novine.
2. Andersen, S., Berg, J. E. (1997). Rational drop-out from substance abuse treatment as a means to minimize personally felt risk. *Addiction Research*, 5, 6, 507-520
3. Budanovac, A. (1991). Socijalne vrijednosti, motivacija i konativne dimenzije osoblja KP ustanove zatvorenog tipa. Magistarski rad. Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu.
4. Franc, R., Šakić, V., Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
5. Galić, J. (2002). Zloporaba droga među adolescentima - rezultati istraživanja. Medicinska naklada, Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb
6. Harris. T. A. (1990). Ja sam OK, ti si OK. Prosveta, Beograd
7. Jelić, S. (2004). Sustav vrijednosti u ovisnika s obzirom na kriminogene rizike i potrebe. Magistarski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
8. Knezović, Z., Kulenović, A., Šakić, V., Zarevski, P., Žužul, M. (1989). Psihološke karakteristike osuđenih osoba. Zagreb: Znanstvena edicija časopisa "Penološke teme".
9. Maxwell, M. A. (1984). *The AA Experience*. New York: McGraw-Hill
10. Peele, S. (1987). A Moral Vision of Addiction. *Journal of Drug Issues*, 17, 2, 187-215
11. Peele, S. (1990). Addiction as a cultural concept. *Annals of the New York*
12. Petrović, M. (1973). Vrednosne orijentacije delinkvenata. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
13. Rogers, C. R. (1964). Toward a modern approach to values: The valuing proces sin the mature person. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 68, 2, 160-167
14. Rokeach, M. A. (1979). *Understanding human values*. New York: Macmillan
15. Wagner, C. C., Sanchez, F. P. (2002). The Role of Values in Motivational Interviewing. U J: Miller, W. R., Rollnick, S. (ur), *Motivational Interviewing* (str. 284-299). New York: The Guilford Press.
16. Walters, G. D. (1990). *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*. London: Sage Publications.
17. Walters, G. D. (1998). *Changing Lives of Crime and Drugs: Intervening with Substance-Abusing Offenders*. Chicester: Wiley and sons Ltd.
18. Walters, G. D. (2000a). *The Self-Altering Process: Exploring the Dynamic Nature of Lifestyle Development and Change*. Westport, Conneticut, London: Praeger Publishers.
19. Walters, G. D. (2000b). *Beyond Behavior: Construction o an Overarching Psychological Theory of Lifestyles*. Westport, Conneticut, London: Praeger Publishers.
20. Walters, G.D. (1996). *Escaping the journey to nowhere: The psychology of alcohol and other drug abuse*. Washington D.C.: Taylor & Francis.
21. Žižak, A. (1989). Faktorska struktura vrijednosti osuđenih osoba. *Penološke teme* 4, 3-4, 215-225.

EVALUATION OF THE LIFESTYLE THEORY VALUES INVENTORY

The starting point of this paper is the Lifestyle theory which defines the values as the general standards, ideas and qualities which the individual considers to be desirable or useful (Walters, 1998). Lifestyle theory classifies the values in four clusters: social value cluster, work value cluster, visceral values and intellectual values. These Lifestyle theory values are closely examined in a special chapter of this paper, since the Lifestyle theory makes the theoretical framework of this paper. The purpose of the paper is the evaluation of the Values Inventory, and at the same time, the evaluation of the model of values according to the Lifestyle theory by Glenn Walters. The first objective of the paper is analysis the metric characteristics of the Values Inventory. The second objective is the assessment of the factorial structure of the above mentioned Inventory. The hypothesis of the paper is the following: the evaluation of the Values Inventory will confirm the model of values predicted by the Lifestyle theory. The results of the analysis of the metric characteristics of the Values Inventory show the existence of satisfying metric characteristics. However, the factorial analysis has shown several inadequacies in relation to confirmation of the four expected value clusters: factors obtained in this research do not match the factors anticipated by the Lifestyle theory.

Key words: *Lifestyle theory, Values Inventory, Evaluation*